

כניסה בטלית לבית הכסא

- 1 **פתיחה**
 מנהג העולם 1
- 1 **הפסק באמצע מצוה**
 המושכל ראשון - ההפסק מחייב ברכה 1 * טור - מועילה כוונה 1 * נמוק"י - נפל גרע מהסיר
 בכוונה 2 * ההנהגה 2
- 2 **כניסה בבגד של תפילה לבית הכסא**
 ציצית 2 * בגד של תפילה 2 * עשיית צרכים קטנים 3 * מקור מנהג העולם 3
- 4 **בתי כסאות דידן**
 בתי כסאות דפרסאי, ובתי כסאות שלנו 4 * החומרא נעשית קולא 4 * מנחת יצחק 5
- 5 **כיצד ראוי לנהוג**
 כיצד ראוי לנהוג 5 * לא בפני רבים 5

פתיחה

מנהג העולם: העולם נוהגים שלא להכנס בטלית של מצוה ובקיטל לבית הכסא, ואם יראו מי שיכנס בהם לבית הכסא יעירו לו שמן הסתם שכח ונכנס, ולעומת זה רגילים להכנס בטלית קטן לבית הכסא בלי פקפוק, ויש להבין את פשר החילוק, וכיצד ראוי לנהוג.

הפסק באמצע מצוה

המושכל ראשון - ההפסק מחייב ברכה: המושכל ראשון הוא שכאשר מפסיקים באמצע מצוה ולאחר מכן חוזרים אליה - יש לברך עליה בשנית מאחר וההפסק גורם שתחשב כמצוה חדשה, אלא אם כן ההפסק לא היה מוחלט - שאז ניתן לראות את המצוה המחולקת כמצוה אחת, וכן מצאנו מפורש לגבי תפילין [תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן - דברי רבי, וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד... ורבא אמר הלכתא כרבנן, אמר רב מרי ברה דבת שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתי, אלא מקדים וקאי ועייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך, וכי איצטרך זימנא אחרינא עייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה **ומנח תפילין ומברך**] (סוכה מ"ו.) [אמר רב יהודה אמר שמואל... סוכה יום אחד (סוכה מ"ה:), וראה בתוס' (ד"ה אחד) שכוונת הגמרא שלגבי סוכה "כל אימת דנכנס לה... ואפילו עשר פעמים ביום מברך אכל אחת ואחת"]; ממילא **ההנהגה הפשוטה היתה צריכה להיות שכשמורידים את הטלית ולאחר מכן לובשים אותה בשנית - יש לברך עליה**, וכן פסק הרמב"ם, וכן נקט בשו"ע (ח' י"ד) "אם פשט טליתו אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד - צריך לברך", וכן דעת הגר"א (ח' כ"ח).

טור - מועילה כוונה: הטור (סי' ח') הסתפק האם לברך שנית כשפשט טליתו על דעת ללבושו מיד, כגון כשפשטה ע"מ להכנס לביהכ"ס: האם דומה למה שמברך לאחר שהתפילין זזו ממקומן, או שמברך דוקא בתפילין שזזו שלא מדעתו, **משא"כ כשהסיר את הטלית מתוך מטרה לחזור וללבושה מיד**, וכתב שלזה דעתו נוטה. הב"י כתב שלא יודע מה עלה על דעת הטור להסתפק בזה, שהרי רבא חזר וברך על התפילין אף שהסירם על דעת לחזור ללבושם מיד, וכ"כ בשם כמה ראשונים, וכ"פ בשו"ע (ח' י"ד-ט"ו)

לברך הן כשפשט ע"מ ללבושה והן כשנפלה מעליו. אמנם, הד"מ (ח"ו) יישב את הטור, וחידש חילוק בין תפילין לציצית, שמה שרובא בירך שנית על התפילין - כי בבית הכסא אסור בתפילין, וממילא ההפסק אינו תלוי בדעתו, משא"כ בציצית מותר בביהכ"ס, ומאחר ואינו חייב להסיר - לכן ההסרה לא נחשבת כהפסק.

נמוק"י - נפל גרע מהסיר בכוונה: אף שלטור היה פשוט שהסרה ללא כוונה מהווה הפסק יותר מאשר כשהסיר בכוונה - אך הנמוק"י (הל' קטנות ציצית עמוד 23) ותר"י (ברכות עמוד 11 ואמר) **נקטו להיפך, שאם הטלית נפלה מעליו אינו מברך עליה כשחוזר ללבושה מאחר ולא התכוין להפסיק במצוה, ושיש בזה יותר סברא לפוטרו מברכה מאשר בהסירה על מנת ללבושה;** תר"י כתבו בשם רבינו יונה שלמעשה יש לברך אף בנפל, והנמוק"י בשם רבינו יונה פטר מברכה אף למעשה, ועכ"פ משניהם יוצא שבנפל יש יותר סברא לפטור מברכה מאשר מבהסיר בכוונה מתוך מטרה לחזור וללבושה, וא"כ למאי דקיי"ל דאינו מברך בהסיר את הטלית - גם בנפלה אין לחזור ולברך (וכ"כ בילקו"י ציצית י"ג); המ"ב לגבי טלית נקט (ח"ו ל"ז) שאין לברך כשהסירה בכוונה ללבושה שנית, אך בנפלה מעליו כתב (ח"ו ל"ט-מ"א) שיברך, ואילו לגבי תפילין כתב (כ"ה מ"ד) בשם החיי אדם שהמברך לא הפסיד אף כשהתפילין נשטמו בשעת התפילה, אך סיים בשם הפמ"ג שלמעט בברכות עדיף.

ההנהגה: אילו היינו נוקטים כדבר פשוט שיש לחזור ולברך על הטלית לאחר היציאה מבית הכסא - הרי שההנהגה הרווחת היתה יכולה להיות שיברכו על הטלית בשנית, אולם מאחר ומקובל אצלנו לחשוש לדברי הטור שכשכוונתו היתה לחזור וללבושה אינו חוזר לברך, לכן עדיין יש לדעת מדוע כלל מסירים את הטלית בעת הכניסה לבית הכסא, ובכך גורמים שלפי פשטות הסוגיא והראשונים מקיימים את המצוה ללא ברכה, דבר שאין לעשותו לכתחילה [ב"מ ק"ד:]; 'מנין לערום שלא יתרום? דכתיב ולא יראה בך ערות דבר', כלומר מאחר וערום אסור לברך - לכן לא יתרום כי מפסיד את אפשרות הברכה, (שו"ע יו"ד א' י') 'ערום לא ישחוט לכתחלה מפני שאינו יכול לברך'; אף שהעירוני שיש מקום לחלק בין מצוות כתרומה ושחיטה לבין ציצית - אולם ראה במ"ב (תרל"ט מ"ו) שגם לגבי סוכה ההנהגה הראויה היא לחייב עצמו בברכה 'וכתבו האחרונים דנכון הדבר לצאת גם דעת הפוסקים הראשונים ולא לישב כך בלי ברכה, וע"כ תיכף בבואו מביהכ"נ יברך על דבר שהוא מחמשה מינים', וממילא ה"ה לגבי ציצית היה מן הראוי שלא להכניס עצמו למצב של קיום המצוה ללא ברכה; וכן הוא בבחורים כהנים הנוטלים טלית מהנשואים כדי לעלות לדוכן לברך, ואינם מברכים עליה, וגם בעל הטלית חוזר להתעטף בה ללא ברכה - והיה עדיף שתהיה להכניס טלית משל עצמו].

כניסה בבגד של תפילה לבית הכסא

ציצית: ההנהגה הפשוטה היא להכנס בציצית לבית הכסא (וכ"כ בט"ז כ"א ג') כי מחשיבים אותה כבגד גליל שאין כל חשש להכנס בו לבית הכסא, וממילא ברור שמה שנוהגים שלא להכנס בטלית של מצוה לבית הכסא אינו מן הדין, ויש להבין מה מקור החומרא.

בגד של תפילה: הט"ז (כ"א ג') חידש 'בטליתות של מצוה שלנו שאינן רק להתפלל בהם - אין נכון שיכנס לבית הכסא', וכתב שאין לו ראייה לאיסור [שהרי הטור כתב (ס"ח) כדוגמא 'אם היה דעתו ללבושו מיד כגון שפשט אותו כדי ליכנס לבית הכסא' - שמשמע שפושטים את הטלית לפני הכניסה לביהכ"ס, אלא שהב"י ביאר 'לא שצריך

לפשוטו, שהרי כתב רבינו בסימן כ"א שמותר ליכנס בו לבית הכסא, אלא מיירי כגון שהוא מעוטף באופן שאינו יכול לעשות צרכיו עד שיפשוט טליתו' (יש להבין מה ראה הפמ"ג משב"ז כ"א ג' להוסיף על דברי הט"ז 'טלית המיוחד לתפלה כעין שלנו **אסור** לכנס לבית הכסא', וגם במ"ב ח' ל"ז רק כתב '...משא"כ בטלית **דמדינא אינו אסור**, **רק דאינו נכון** לעשות כן') אבל אינו דרך ארץ [שהרי 'בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהם את הכוס, וק"ו להאי מילתא שמייוחד לדבר קדושה דוקא'], ועוד כתב הט"ז שצריך שיפשוטו הקיטל כשהולך לבית הכסא **ליפנותו**. גם בלקט יושר (או"ח א' עמ' ו') כתב 'וכשהלך (בעל תה"ד) מביהכ"נ לבית הכסא חולץ טליתו ולא הארבע כנפות'.

עשיית צרכים קטנים: במ"ב (כ"א י"ד, ובס' תר"י י"ח) הביא את דעת הט"ז, והוסיף שלהשתין בטלית מותר, ובשעה"צ ציין לדרך החיים (ס' דין מה לעשות בציצית שנפסקו, אות ג') שכתב 'בטלית גדול אסור ליכנס לבית הכסא, וכן בקיט"ל אין ליכנס לבית הכסא, אבל **לקטנים ליכא איסורא**'; ויותר מזה כתב המטה אפרים (ס' תר"י אות י"ב) **שמותר אף להשתין בקיטל בביהכ"ס קבוע ובישיבה**, שכתב 'מי שצריך לילך לבהכ"ס לפנות - לא ילך לבוש בקיטל, וצריך לפשוטו מעליו מאחר שהוא בגד מיוחד לתפלה, אבל אם אין צריך לגדולים רק לקטנים להשתין לבד - נראה שמותר, ואף אם נכנס לבהכ"ס קבוע להשתין מיושב - א"צ לפשוטו' [ועי' תר"י יומא כ"ט בסופו - שייכול לאחוז ס"ת בשעה שמטיל מים].

בלשון הט"ז יש לדקדק, שמתחילה כתב 'אין נכון שיכנס לביהכ"ס' - משמע כל כניסה, אך לגבי קיטל כתב 'ההולכים מבה"כ [ל]ביה"כ לפנות' - משמע דוקא להתפנות (הערת הרב ערבה), ומ"מ הרי ה"י דחה את ראיית הט"ז מלשון הטור - שמדובר כשמוריד את הטלית 'כגון שהוא מעוטף באופן שאינו יכול לעשות צרכיו עד שיפשוט טליתו' - שמשמע שמתיישב לעשיית צרכיו, ולא מיירי כשנכנס להשתין בלבד.

מקור מנהג העולם: מאחר והאחרונים הסבירו שחידושו של הט"ז אמור רק לגבי עשיית צרכים גדולים - יש להבין מדוע העולם נוהגים להסיר את הטלית לפני הכניסה לבית הכסא אף כשמתעתדים לעשות צרכים קטנים, וי"ל שאין זה אלא מפני דעת ערוך השלחן (כ"א ו') שכתב **שנכון להקפיד לפשוט את הטלית גם בעת יציאתו לקטנים**, ושכן נוהגים.

בספר זה השלחן (הגר"ש דבליצקי זצ"ל, או"ח כ"א) כתב שבדה"ח והמ"ב לא התירו להדיא בביהכ"ס קבוע, **ושנראה שאין להקל כהמטה אפרים**, ובפשטות סבר שיש מקום להסתפק בכוונת דה"ח האם כשכתב 'אבל לקטנים ליכא איסור' הוא המשך למה שכתב מקודם שבט"ג אסור להכנס לבית הכסא, או שכאן הוא דין חדש שאין איסור להשתין בט"ג, אך **אין הכוונה למי שעושה צרכים קטנים בבית הכסא - אלא רק במקום עראי** [שהרי כלפי ט"ג כתב 'אין להכנס' - משמע לביהכ"ס, וכשהתיר רק כתב 'לקטנים ליכא איסורא' ולא הוסיף 'להכנס לביהכ"ס']; אך לענ"ד **אין מקום אמיתי להסתפק בזה, שפשוט שלאותו ביהכ"ס שאסור ברישא ליכנס בט"ג ובקיטל - התיר להכנס לקטנים**, וממילא גם כוונת המ"ב שהתיר להשתין - הוא גם בביהכ"ס, כמפורש במטה אפרים, וכ"כ גם הכף החיים (תר"י ל"ז) בשם המ"ב 'אבל אם א"צ לגדולים רק לקטנים להשתין לבד - א"צ לפשוטו מעליו אף אם נכנס לביה"כ קבוע, מט"א י"ב, מ"ב י"ח'; ראה בהמשך שלמעשה גם בעל 'זה השלחן' עצמו היקל כשדלת בית הכסא פתוחה - שאז דומה לעראי.

בתי כסאות דידן

בתי כסאות דפרסאי, ובתי כסאות שלנו: אמנם, הבדל גדול יש בין בתי הכסאות בזמן חז"ל לבתי הכסאות המצויים אצלנו, שלגבי בתי כסאות שלהם מבואר בברכות (כ"ו.) שלא רק שאין קורין ק"ש ומתפללין [וה"ה כל אמירת דבר שבקדושה] בבית הכסא שיש בו צואה - אלא שיש אף להרחיק ממנו ד' אמות [וכן כמלא עיניו - כשמחיצות ביהכ"ס לפניו] אף כשכעת אין בו צואה. עם זאת, גם בזמנם היו בתי כסאות שלא היה להם דין בית הכסא - 'אמר רבא הני בתי כסאי דפרסאי אע"ג דאית בהו צואה כסתומין דמו', ופירש"י 'בחפירה היו ופיהם ברחוק מן הגומא והוא בשיפוע, והרעי מתגלגל ונופל לגומא' - מבואר בהגדרה זו שאת שם ביה"כ נותנת העובדה שהרעי נשאר באותו מקום, אולם אם הרעי אינו נשאר שם אין לו דיני בית הכסא - ומותר אף להתפלל שם [כשאין לכלוך או ריח רע]. אשר על כן, מדינא י"ל שגם בתי כסאות שלנו דינם כפרסאי שהרי הרעי אינו נשאר שם, ומקפידים לאווררם [ואינם גרף של רעי כי מקפידים לנקותם, והם עשויים מחומר שאינו בולע], אלא שהחזו"א (י"ז ד, י"א) **הסתפק אם אכן ניתן לתת להם דין בית הכסא דפרסאי מאחר והצואה מתעכבת בו** מעט זמן עד ששוטפים אותה, וכתב שאין היתרו ברור וצריך להחמיר מספק; בשם הגר"י קלופט זצ"ל מפורסם שחלק על ספיקו של החזו"א, **וסבר שיש לבית הכסא דידן דין בית הכסא דפרסאי** דבתי כסאות דידן נקיים טובא, ומה שהצואה נחה מעט אינו סיבה להחמיר כיון שהוא על מנת לפנותה מיד ולא על מנת להניחה בשום צד קביעות [וכן ראה בבה"ל (פ"ג ג ד"ה הזמין) שלא חל שם הזמנה לבית הכסא כאשר יודע בעת ההזמנה שיהיה צריך תיכף לכסות, וגם אינו גרוע ממקום שהוזמן לקבורה והניח בו את המת בפירוש על דעת לפנותו - שמותר], ומובן שכל זאת רק כאשר בית הכסא נקי כשאר חדרי הבית, ולא בשעה שיש בו לכלוך או ריח רע; שמעתי אף שיש המורים להתיר בשעת הדחק אף להתפלל שם, כגון במי שנתקע בבית הכסא בשבת ואי אפשר לפתוח את הדלת, או במי שירא מפני חבריו ורעיו המלעיגים עליו בשמירת המצוות וצריך להניח תפילין או לברך ברהמ"ז וכדומה, ובלבד שהמקום יהיה נקי כשאר חדרי הבית ולא בשעה שיש בו לכלוך או ריח רע. מ"מ אינו נראה שבתי כסאות דידן גרועים מבית כסא המשמש רק לעשיית צרכים קטנים - שמותר מדינא להכנס אליו בתפילין.

החומרא נעשית קולא: אף אם נחוש לספק החזו"א שמא עדיין דינם כביהכ"ס גמור [דלא כהכרעת הגר"י קלופט] - מסתבר שאין זאת אלא כשהחשש הוא לאיסור תורה כגון תפילה או הרהור תורה שם, אולם בדבר שגם בבית הכסא רגיל אין בו איסור תורה, ובפרט בדבר שאינו אלא מנהג דרך ארץ - נראה שא"צ לחוש בבית הכסא דידן, ולא נצריך להסיר את הקיטל לפני הכניסה אליו, שהרי מעיקר הדין מותר אף להתפלל שם, וכ"ש שאין להחמיר שלא להכנס לשם בקיטל; ובפרט, בטלית של מצוה שהסרתה תחייב אותו לברך כשילבשנה מחדש - אינו ראוי 'להחמיר' שלא להכנס בה לבית הכסא דפרסאי, שהרי החומרא להסירה תגרור קולא ללובשה ללא ברכה [מחשש לדעת הטור שאין לברך על לבישת טלית לאחר שהוסרה], ואין ראוי לנהוג בחומרא שמביאה לידי קולא. אף שבלקט יושר (או"ח א' עמ' ו') כתב שרבו תה"ד 'וכשהלך מביהכ"נ לבית הכסא חולץ טליתו ולא הארבע כנפות', אך הוסיף שהיה מברך לאחר שחזר ולבשם [וזכורני כשרוצה לחלוץ הארבע כנפות שלו, כגון כשהלך לישן בצהרים היה חולץ קודם והולך אח"כ לביהכ"ס], וכשחזר לבית הכנסת היה מברך על טליתו משום דהפסיק' - שמוכח או שסבר שאף לדעת הטור

ההליכה מביהכ"נ לביהכ"ס היא הפסק רציני המחייב ברכה כשיתעטף שנית, או שסבר כדעת הרמב"ם שמברכים בכל לבישה.

מנחת יצחק: אחר כתבי ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (א' ס') שנטה להקל מעיקר הדין בבתי כסאות דידן [מטעמים אלו: א' - דומה לבתי כסאי דפרסאי, ובשו"ת ארץ צבי (ק"י-ק"א) הקיל אף כששוהים עד שמדיחים את המים; ב' - מדין גרף של רעי - דמועילה הדחה לחרסונה שהדרך להדיחה, כמו לזכוכית; ג' - שהחדר אינו מיוחד רק לביהכ"ס אלא גם לרחיצת הפנים והידיים; ד' - הסתייע מהבה"ל (פ"ג ב') שאין דין ביהכ"ס כאשר בעת ההזמנה היה יודע שיצטרך תיכף לכסות הצואה, אף שמונחת שם זמן מה; ה' - אף שרק בביהכ"ס שבקרון מיקל גם למעשה, ובביהכ"ס שבבית קשה להקל למעשה - ה"מ לענין דברים שבקדושה, אבל להצריך נט"י ליוצא מביהכ"ס והוא בשעה"ד והוא במקום שאי אפשר לו בענין אחר - פשוט להתיר], ומסתבר שק"ו שיש להתיר כלפי נידון של כניסה בקיטל וטלית.

כיצד ראוי לנהוג

כיצד ראוי לנהוג: נתבאר שבבתי הכסא דידן אין חשש להכנס אליהם בקיטל [וכ"ש לפי מה שאנו לובשים את הקיטל גם בליל הסדר, ולכן יתכן לומר שאינו בגד המיוחד לתפילה (כ"כ בספר מאיר עוז, בשם מרן הגר"ק שליט"א)], וכ"ש שאינו ראוי לפשוט את הטלית לפני הכניסה אליהם, וכ"ש שאין להסירה אם רק מתעתד להטיל מים, והחומרא בזה מביאה לקולא של לבישת הטלית ללא ברכה; נראה פשוט שאין חשש להכנס לביהכ"ס דידן גם בציצית הנלבשת מעל הבגדים שהרי אינה בגד המיוחד לתפילה, אף שהט"ז רק כתב 'הטלית קטן שלובשים תחת הבגד שאנו נוהגים בו - בזה ודאי מותר להכנס לצרכיו כיון שהוא מכוסה' [וכן התיר הפמ"ג (משב"ז כ"א ג') אף בבתי הכסא שלהם].

לא בפני רבים: אמנם, מאחר ובדרך כלל הנוהג כן עלול להחשד בזלזול במצוות - לכן ראוי שלא לנהוג כן בפני רבים אלא בבית או במקום שמכירים אותו שהוא ירא שמים ולא קל דעת במצוות, וממילא אם מאן דהו יתפלא על הנהגתו - ישאל אותו ויקבל הסבר או שידון אותו לזכות, וכן ידעתי על מעשה רב [ועוד סיפרו לי שכך היה נוהג הרב שך זצ"ל להיכנס בטלית לביהכ"ס; וכן העידו על הגר"ש אויערבך זצ"ל שהיה נכנס כך למשתנה פתוחה בלא מחיצות; וכן על הגר"ש דבליצקי זצ"ל שנכנס בזקנותו בטלית ותפילין של יד מכוסים לביהכ"ס כשהוא מקפיד להשאיר את רגלו לפני הדלת כדי שלא תסגר (ובעדות אחרת - לא שם רגלו אבל הקפיד שהדלת תשאר פתוחה מעט), וביאר שבכך המקום דומה לביהכ"ס עראי - שהרי לא ראוי לשמש כביהכ"ס קבוע כשהדלת פתוחה, וכששאלוהו כיצד נכנס בטלית השיב שהוא כבר זקן ואין לו כח להורידה, אך מתלמיד מובהק אחר שמעתי שהיה עושה כן גם לפני זקנותו כדי ללמד שכך הדין, וסבר שהיכן שאין חשש שיבוא לעשות צרכים גדולים מותר ואפילו רצוי שלא לחלוץ התפילין, כיון דקי"ל שלא כהרמב"ם (תפילין ד' י"ח - שאין נכנסים בתפילין לביהכ"ס עראי); ובספר ארחות רבינו (ח"ב הל' יו"כ י"ד) כתב לגבי הנהגות הקה"י ביוהכ"פ בשנת תשכ"ו 'נכנס עם הקיטל והגרטל לבית הכסא לקטנים'; וכן סיפרו לי על הגר"ד יפה זצ"ל שנכנס בקיטל לביהכ"ס; וסיפרו בעדות שמיעה על אחד ממדקדיקי בני ברק שמוריד את הטלית, אך בירך עליה כשיצא מביהכ"ס, כשיטת הגר"א].